

Ståhlbergista Väyryseen

Keskusta presidenttejä valitsemassa

Kari Hokkanen

Ståhlbergista Väyryseen

Miten Suomen tähänastiset presidentit on valittu? Miten Keskusta ja sen edeltäjät, Maalaisliitto ja Keskustapuolue ovat eri vaalitulanteissa toimineet? Miten puolue on valinnut omat ehdokkaansa ja miksi se on kulloiseenkin ehdokkaaseensa päätynyt?

Päätoimittaja, filosofian tohtori Kari Hokkanen käy artikkelissaan läpi kaikki tähänastiset presidentinvaalitulanteet ja käsittelee myös puolueen toimintalinjan ja sen perusteet eri vaalien yhteydessä.

Kyösti Kallion elämäkerran sekä Maalaisliitto-Keskustapuolueen historian III osan kirjoittajana tohtori Hokkasella on ainutlaatuiset edellytykset luoda historiallinen katsaus presidenttikysymykseen Suomen Keskustan ja sen edeltäjien näkökulmasta.

Hokkanen käsittelee artikkelissaan myös Keskustan vuoden 1994 presidentinvaaleihin asettaman ehdokkaan, kansanedustaja, tohtori Paavo Väyrysen nousua puolueen kiistattomaksi johtajaksi ja presidenttiehdokkaaksi vuoden 1988 vaaleissa sekä arvioi Väyrysen menestymismahdollisuuksia tulevissa vaaleissa.

Kari Hokkanen

**Ståhlbergista
Väyryseen**

**Keskusta presidenttejä
valitsemassa**

Sisällysluettelo

Saatesanat	2
Ståhlberg vuonna 1919	3
Relander vuonna 1925	4 - 5
Svinhufvud ja Kallio vuonna 1931	6 - 7
Kallio vuonna 1937	8 - 10
Ryti vuonna 1940	10
Ryti vuonna 1943	11
Mannerheim vuonna 1944	12
Paasikivi vuonna 1946	12
Paasikivi ja Kekkonen vuonna 1950	13 - 15
Kekkonen vuonna 1956	15 - 17
Kekkonen vuonna 1962	18 - 19
Kekkonen vuonna 1968	20 - 21
Kekkonen vuonna 1974	21
Kekkonen vuonna 1978	22
Koivisto ja Virolainen vuonna 1982	23 - 24
Koivisto ja Väyrynen vuonna 1988	24 - 25
Väyrynen vuonna 1994	26 - 27

Saatesanat

Maalaisliitto-Keskusta on Suomen tasavallan historian vaikutusvaltaisin puolue.

Se selitty ensinnäkin aika suurella kannatuksella. Itsenäisyyden ajan ensimmäisissä eduskunta-vaaleissa maalaisliitto sai 18,7 prosenttia äänistä. Korkeimmat kannatusluvut on saavutettu vuonna 1930 (27,3 %) sekä sotien jälkeen 1948 (24,2 %) ja viime vaaleissa (24,8 %)

Toinen selitys on asema puoluekentän keskellä. Suomea on ollut vaikea tai mahdoton hallita ilman keskustan myötävaikutusta. Itsenäisyyden kahden ensimmäisen vuosikymmenen aikana sisällissodan vastapuolet eivät mahtuneet samaan hallitukseen. Enemmistöhallitus oli ajateltavissa vain suurimman porvarillisen puolueen osallistuessa. Myös pohjan laajennuksesta vasemmalle päätti maalaisliitto. Vaikka sota-ajan kaikkien puolueiden hallitus loi myös uuden enemmistökoalition, oikeiston ja sosiaalidemokraattien, mahdollisuuden ja sitä vuosina 1948-50 ja 53-54 vähemmistöhallitusmuodossa käytettiin, pysyi keskusta enemmistöjen avainpuolueena. Vasta vaalikaudella 1987-91 osoitettiin, että oikeiston ja sosiaalidemokraattien yhdistelmä kykenee pitkäaikaiseen hallitsemiseen. Tulokset olivat kauhistuttavan huonot, ja kokeilu johti hallituspuolueiden romahdusmaiseen tappioon.

Kolmas selitys on ollut hyvä herraonni. Maalaisliitto-keskustalla on ollut etevä poliitikkoja hoitamaan tasavallan vaativimpia tehtäviä.

Tasavallan tärkein poliittinen virka on ollut ja edelleen on tasavallan presidentin. Siihen on valettu kolme keskustalaista. Pari kertaa keskusta on lisäksi ollut presidentintekijänä eli ratkaisut voittajan, joka ei ole tullut sen omista riveistä.

Presidentin valtaoikeuksia on rajoitettu ja vaalitapa muuttunut. Vaalin merkitys ei kuitenkaan ole vähentynyt. Valtiosääntöuudistus ei puuttunut presidentin oleellisimpaan valtaoikeuteen, mahdollisuuteen vaikuttaa hallituksen muodostumiseen sekä pääministerin että pohjan osalta. Myös vuoden 1994 presidentinvaalissa ratkaistaan tasavallan suuntaa.

Voitto tai tappio vaikuttavat paitsi Suomen suuntaan, myös Suomen Keskustan suuntaan.

Seinäjoella 24.5.1993

Kari Hokkanen

Ståhlberg vuonna 1919

Ensimmäisen presidentinvaalin toimitti heinäkuussa 1919 eduskunta, joka oli valittu saman vuoden maaliskuussa sisällissodan jälkiselvittelyjen ja hallitusmuototaistelun merkeissä. Kahden vaalin välissä oli vahvistettu tasavaltalainen hallitusmuoto. Sen kestävyys ei kuitenkaan ollut varmaa. Maa oli yhä sotatilassa, ja häviölle jääneet monarkistit elättelivät toiveita ulkopoliittisen kriisin varjossa tapahtuvasta sisäpolitiikan käännokestä.

Suomi valitsi siis presidenttiä valitessaan lopullisesti tasavallan ja monarkian välillä. Jälkimmäisen suunnan ehdokas oli valtionhoitaja Mannerheim, vapaussodan voittoisa valkoinen kenraali, jota kokoomus ja RKP kannattivat. SDP ei tietenkään voinut tukea Mannerheimia, joten keskusta eli maalaisliitto ja edistyspuolue jäivät ratkaisijan asemaan.

Maalaisliitossa mietittiin monia nimiä. Esillä olivat ainakin Rafael Erich, K.J. Ståhlberg ja Rudolf Holsti, mutta myös monarkistileirin Svinhufvud ja Mannerheim.

Mannerheimia arvostettiin talonpoikaisarmeijan omimmassa puolueessa. Hänen puolestaan tehtiin aktiivista taivuttelutyötä. Heimoaate eli maalaisliitossa vahvana, ja Mannerheimin aktiivisuus Karjalan suunnalla houkutteli. Tasavaltalaisuus sai kuitenkin maalaisliittolaisten katseet kääntymään mieluummin toiseen keskustapuolueeseen, edistyspuolueeseen. Lopullisesti Mannerheimin kannatus raunioitui, kun tuli ilmi hänen salainen hankkeensa yhtyä suomalaisin voimin valkoisen venäläiskenraalin Nikolai Judenitsin sotaretkeen Pietaria vastaan. Alkio tuomitsi sen jyrkästi, ja se romahdutti valtionhoitajan luottamuksen maalaisliiton eduskuntaryhmässä. Kun ratkaisevat keskustelut eduskuntaryhmässä alkoivat, jäi Mannerheimin kannatus mittavasta painostuksesta huolimatta parin heimoaktivistin varaan.

Maalaisliitto valitsi kahden edistyspuoluelaisen, Ståhlbergin ja Holstin välillä. Ståhlberg oli arvostettu valtiosääntöjuristi, vastikään hyväksytyin hallitusmuodon laatija. Diplomaatti Holstilla oli kannatusta nimenomaan länsisuhteittensa vuoksi. Eduskuntaryhmän äänet jakautuivatkin aika tasaisesti (18-14), kun se 22.7.1919 valitsi maalaisliiton presidenttiehdokkaaksi professori Ståhlbergin. Eduskunnassa seuraavana päivänä Ståhlberg voitti Mannerheimin selvin luvuin 143-50.

Miksei maalaisliitto suurimpana porvarillisena ja tasavaltalaisena puolueena yrittänyt omaa miestänsä?

Maalaisliiton ehdoton johtaja oli tuolloin Alkio, hallitusmuototaistelun voittaja. Alkiota ehdotettiin kyllä eduskuntaryhmässä ja sen ulkopuolellakin presidenttiehdokkaaksi, mutta hän torjui sen tiukasti.

Alkio katsoi akateemisen oppiarvon ja kielitaidon puuttumisen esteeksi ja kannatti itse Ståhlbergia. Lauri Kr. Relanderilla, eduskunnan puhemiehellä, oli nuo Alkiolta puuttuvat ansiot ja karjalaisedustajat pitivätkin häntä esillä, mutta yleinen kannatus ei riittänyt edes viralliseen mittaukseen saakka.

Maalaisliitto valitsi siis sovussa presidentintekijän osan.

Kaupantekoa ei vaaliin liittynyt. Valinta turvasi maalaisliiton tärkeimmät tavoitteet, tasavallan ja ulkopoliitiikan. Ståhlbergin henkilökin miellytti enemmän kuin aristokraattisen Mannerheimin. "Kyllä tuntuu vasara olevan miehen eikä miehen kuvan kädessä", kirjoitti Kyösti Kallio vaimolleen uuden presidentin tavasta johtaa puhetta valtioneuvostossa ja kiitteli muutosta: "Ei mitään paraateja, ei loistoa, vaan kaikki varmaa, harkitsevaa totuutta".

Relander vuonna 1925

Ståhlbergin mielestä hallitusmuodon henki oli, että presidenttiä ei tulisi valita uudelleen. Hän ei suostunut jatkamaan, vaikka valinta olisi ollut varma. Maalaisliittokin olisi luultavasti suurella yksimielisyydellä tukenut uudelleenvalintaa. Kieltäytyminen oli puolueelle pettymys.

Puoluekokouksessa kesäkuussa 1924 Alkio ja Kallio halusivat käännettävän vielä presidentin puoleen. Etenkin Alkio katsoi, ettei maalaisliiton tullut asettaa omaa ehdokastaan. Vaikka kritiikkiäkin kuultiin etenkin karjalaisiivellä, päätettiin Ståhlbergia vielä taivutella. Viimeiset yritykset teki Kallio Ester Ståhlbergin kautta.

Ståhlberg pysyi kuitenkin kielloissaan. Maalaisliiton oli etsittävä uusi ehdokas, joko oma tai vieras.

Molemmilla vaihtoehdoilla oli kannatusta. Maalaisliiton itsetunto oli vahvistunut hallitusvastuun myötä, ja sen johtavat poliitikot olivat pysyvästi tasavallan eturivissä. Kalliolla oli jo pääministerikokemusta, Alkio oli edelleen tunnustettu auktoriteetti. Myös nouseva agraaripoliitikko Juho Sunila mainittiin. Karjalaiset miettivät Viipurin maaherraa Relanderia, jotkut pohjalaiset agronomi E.Y. Pehkosta. Moni ajatteli Alkion lailla yhä, että olisi parempi tyytyä valitsemaan toisten ehdokkaista maan ja puolueen kannalta paras.

Ylimääräinen puoluekokous Helsingissä 25.1.1925 päätti, että maalaisliitto lähtisi valitsijamiesvaaleihin ilman omaa ehdokasta. Alkio, joka alusti tämän kysymyksen, halusi pyrittävän maalaisliiton, edistyspuolueen ja kokoomuksen yhteistoiminnan kautta pysyvämpäänkin suomalaiseen porvarilliseen rintamaan, joka solmisi valitsijamiesvaaleissa vaaliliiton. Puoluekokous jätti vaaliliitosta päättämisen kuitenkin piireille ja totesi julkilausumassaan, että maalaisliitto ei välttämättä haluaisi omaa miestänsä lopulliseen äänestykseen, jos toiset vain asettaisivat ehdokkaikseen "suomalaiskansanvaltaista politiikkaa, tasavaltalaisuutta ja ulkopoliitikassa rauhallisia suhteita harrastavia" ehdokkaita.

Toisillakaan ei ollut muita selkeästi mittavampia ehdokkaita. Edistyspuolueessa kilvoittelivat Suomen Pankin pääjohtaja Risto Ryti ja professori J.H. Vennola, entinen pääministeri. Kokoomuksella ehdokkaita oli vielä useampia. Tilanne pysyi sekavana. Poliitikot ja piirikokoukset kiistelivät omista ja vieraista ehdokkaista. Alkion toivomaa suomalaisrintamaa ei syntynyt. Kansa oli välinpitämätön. Valitsijamiesvaaleissa äänesti vain 39,7 prosenttia. Vaalien jälkeen kukaan ei voinut tietää, kuka olisi Ståhlbergin seuraaja. "Arpajaiset näyttää vaalista tulevan", valitti Kallio ja muistutti olleensa alun perin eduskunnan suorittaman vaalin kannalla. Samaa lienee ajatellut moni muukin.

Maalaisliitto menetti valitsijamiesvaaleissa 50 000 ääntä eduskuntavaaleista, mutta sai silti 69 valitsijamiestä, toiseksi eniten SDP:n (70) jälkeen. Rytiä kannattanut edistys ja monella omalla ehdokkaalla liikkeellä ollut kokoomus menestyivät paremmin. Maalaisliitto oli kuitenkin joka tapauksessa ratkaisijan paikalla.

Kohtalainen vaalimenestys vahvisti mieliä oman ehdokkaan asettamisen puolesta, vaikka Kallio - joka kannatti Rytiä - ja yhä Ståhlbergin suostumusta toivova Alkio olivat vastaan. Omana ehdokkaana esiintyi yhä painavammin Relander. Eduskuntaryhmän kokouksessa 9.2.1925 päätettiin ensin äänin 25-10 vielä kerran pyytää Ståhlbergia, sitten äänin 29-1 olla asettamatta omaa ehdokasta ja lopulta äänin 27-6 tukea Vennolaa ennen Rytiä siinä tapauksessa, että Ståhlberg pysyisi kielloissaan.

Kun valitsijamiehet kokoontuivat 13.2., oli lopputulos yhä arvaamaton. Ryhmässä oli pieni, mutta aktiivinen joukko, joka teki työtä maaherra Relanderin puolesta, kun taas muut olivat epä-tietoisia. Kun maalaisliitto päätti yhdessä SDP:n ja edistyspuolueen kanssa vielä kerran pyytää Ståhlbergia, relanderilaiset erkanivat rintamasta ja saattoivat kantansa Ståhlberginkin tietoon.

Tämä pysyi kiellossaan.

Nyt maalaisliiton koko valitsijamiesryhmä päätti äänin 47-21 asettaa oman ehdokkaan; vähemmistöön jääneet olivat lähinnä Rydin tukijoita. Enemmistöön kuului nyt myös Alkio, kun taas Kallio pysyi kannallaan. Ehdokas valittiin samanlaisessa äänestyksessä kuin varsinaisessa presidentinvaalissakin. Ensi kierroksella Relander sai 34, Kallio 13, Sunila 12, Pehkonen 6 ja Alkio 3 ääntä. Toisella kierroksella Relander sai 43 äänellään enemmistön; Kallio sai 12, Sunila 11 ja Pehkonen 2 ääntä.

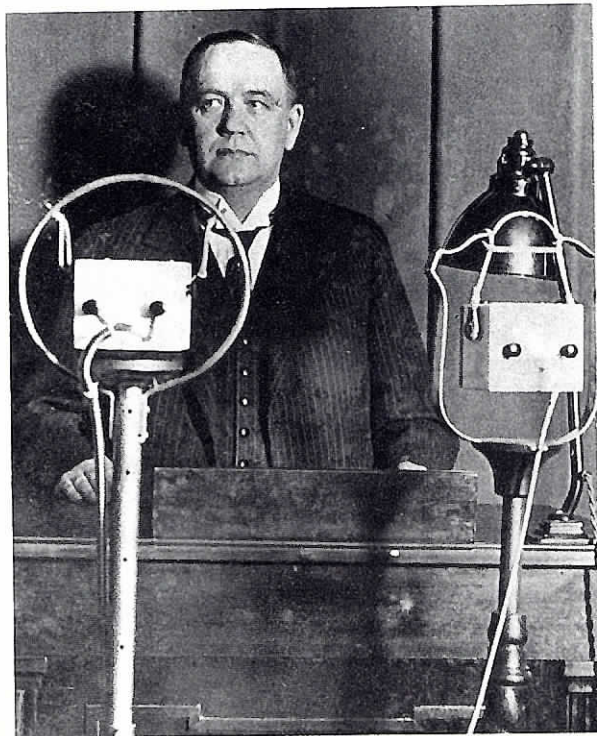
"Viipurilaiset hoitivat asiansa hyvin", sanoi pettynyt Kallio. Toisella kierroksella Relander sai maalaisliittolaisten lisäksi 23 ääntä RKP:lta ja viisi edistyspuolueen vennolalaista. Kolmas kierros toi Relanderille voiton Rydistä äänin 172-109, kun kokoomus tuli hänen kannalleen. Rydin puolesta äänestivät sosialidemokraatit ja edistyspuoluealaisten pääosa.

Suurimmalle osalle kansaa Relander oli tuntematon. Hänen valintansa tapahtui niin mutkallisten vaiheiden kautta, ettei voi puhua mistään maalaisliiton toiminnasta. Voiton sai Relanderin tukiryhmä, jota johti aikansa taitavin poliittinen taktikko Juho Niukkanen.

Relanderin valinta vahvisti puolueen itsetuntoa, mutta selkeänä poliittisena voittona sitä ei voida pitää. Se johti kyllä jo aikaisemmin alkaneen oikeisto-keskustasuuntauksen vahvistumiseen ja maalaisliittolais-kokoomuslaisiin hallituksiin, mutta ei niinkään pitkään yhteistyöhön kuin oli ollut stählbergiläinen keskustasuuntaus. Jo 1926 lopulla porvari yhteistyön eväät loppuivat ja alkoi vähemmistöhallitusten aika.

Relander puuttui paljon sisäpolitiikan ratkaisuihin ja varsinkin oman puolueensa henkilökysymyksiin. Puolueessa oli Alkion otteen herpaantuessa kaksi linjaa, joita johtivat Kallio ja Sunila. Presidentti tuki aktiivisesti jälkimmäistä. Relander ei ollut kovin merkittävä auktoriteetti puolueessaan.

Ensimmäisten voitollisten presidentinvaaliensa jälkeen maalaisliitto ei voinut olla lainkaan varma, oliko viisasta voittaa.

Presidentti Relander
pitämässä radiopuhetta.

Svinhufvud ja Kallio vuonna 1931

Kolmannen presidentinvaalin lähestyessä Relander viestitti olevansa halukas jatkamaan. Hänellä oli kannattajia, mutta myös vastustajia. Heidän pääehdokkaansa oli Kyösti Kallio, joka oli tuolloin kolmatta kertaa pääministerinä. Myös J.E. Sunilalla, entisellä pääministerillä, oli kannatusta. Niitäkin oli monta, joiden mielestä puolueen ulkopuolelta löytyisi parempi presidentti. Kannatusta oli sekä Ståhlbergilla että uudelleen politiikkaan palanneella Svinhufvudilla.

Vuoden 1931 presidentinvaali tapahtui poikkeuksellisissa oloissa, ankan talouspulan ja poliittisen kuohunnan varjossa.

Relander myötäili pitkälle alkavaa lapuanliikettä, mikä heikensi hänen uskottavuuttaan puolueen pääosassa. Se myös vahvisti Kyösti Kallion halua asettua ehdokkaaksi.

Syksyllä 1930 maalaisliiton kenttä otti kantaa ehdokkaisiin, ja päävaihtoehdot olivat Relander ja Kallio. Edellisen pääkannatusalue oli Karjalassa. Marraskuussa Viipurissa pidetty 40 Etelä-Karjalan kunnan maalaisliittolaisten kokous asettui yksimielisesti Relanderin kannalle. Istuvalla presidentillä oli myös vahvoja tukimiehiä eri puolilla maata (mm. Kalle Kirra Satakunnassa, Juho Kivistö Etelä-Pohjanmaalla ja Vihtori Vesterinen Keski-Suomessa).

Kallion kannatus oli kuitenkin suurempi. Oulun pohjoinen piirijärjestö päätti yksimielisesti esittää ehdokkaaksi Kalliota 19.11. Sen jälkeen tuli useita samanlaisia piiripäätöksiä. Kallion oma piiri, Oulun eteläinen, ei nimennyt ehdokasta, koska kannatusta oli Kallion lisäksi myös Relanderilla ja Sunilalla.

Eduskuntaryhmässä asia oli ensi kertaa esillä 13.11. Ryhmä järjesti epävirallisen äänestyksen, "leikkivaalin", jossa Kallion kannatus osoittautui ylivoimaiseksi (30), Relanderia kannatti 12 kansanedustajaa. Tiedon ryhmän äänestyksestä levittyä kentälle ja lehdistöön puolue alkoi jakautua kahteen leiriin. Vaikutusvaltaisimmista lehdistä Ilkka kannatti Kalliota ja Maakansa Relanderia. Puoluesihteri Toivo Helojärvi tuki avoimesti Kalliota. Relander ja Kallio keskustelivat tuloksetta 20.11. tilanteesta.

Ratkaisun teki ylimääräinen puoluekokous Helsingissä 29.11.1930. Edellisenä päivänä kävi lähetystö puolueen puheenjohtajan P.V. Heikkisen johdolla pyytämässä Kalliolta suostumusta ehdokkaaksi; perusteena esitettiin, että "talonpojan ollessa ehdokkaana maalaisliitto saisi enemmän ääniä". Kallio siirsi vastaamisen puoluekokouspäivään. Puoluekokous päätti vielä kerran tiedustella sekä Relanderin että Kallion lopullista suostumista. Relander suostui, Kallio epäröi yhä. Kokous kuitenkin äänesti. Kallio voitti luvuin 87-63.

Relander oli pettynyt ja katkera, eikä vielä suostunut luopumaan leikistä. Kallion asema ei ollut muutenkaan vahva. Kansan jakautui yhä selvemmin kahtia oikeiston ja lapuanliikkeen ehdokkaan Svinhufvudin ja liberaalien ja vasemmiston kannattaman Ståhlbergin kesken. Kallion leiri rakoili alusta lähtien.

Valitsijamiesvaalien äänestysprosentti oli vielä alhaisempi kuin kuusi vuotta aikaisemmin: 47,3 prosenttia. Maaseudulla vain 44,7 % käytti äänioikeuttaan.

Kallio sai 69 valitsijamiestä eli toiseksi eniten Tannerin (90) jälkeen. Se oli aika paljon, mutta kuitenkin pettymys. Jos maalaisliitto olisi pysynyt yhtenäisenä Kallion takana, olisi valitsijamiehiä sen hetken kannatuksella kertynyt jopa 90. Optimistisimmat olivat puhuneet sadastakin valitsijamiehestä. Ståhlberg sai 50, Svinhufvud 64 valitsijaa eli kumpikin paljon enemmän kuin puolueitensa kannatus olisi edellyttänyt. Pääosa RKP:n kannattajista voitiin lukea Svinhufvudin ja sosiaalidemokraatit Ståhlbergin leiriin.

Maalaisliiton tuli päättää, halutako presidenttipuolueeksi vai presidentintekijäksi. Kallion mahdollisuudet eivät olleet hyvät. Niukkanen pyysi turhaan tukea Vihtori Kosolalta, P.V. Heikkinen Tannerilta. Relander odotteli kutsua ja sai lupaavia viestejä kannatuksensa noususta.

Valitsijamieskokouksen alkaessa Ståhlbergilla oli koossa runsas 140 kannattajaa. Kaikki, joille oli pääasiana estää hänen valintansa, pohtivat taktiikkaa. Kallion valitsijamiesryhmä valitsi neuvottelijoikseen Artturi Leinosen (pj.), P.V. Heikkisen ja Juho Niukkanen. Kaksi ensimmäistä oli varmoja kalliolaisia, kolmas ei. Muista ryhmistä ei luvattu lisääääniä Kalliolle. SDP lupasi kyllä toisella kierroksella antaa Kalliolle niin paljon ääniä, että hän selviytyisi kolmannelle kierrokselle, mutta ei tukea siellä. Niukkanen taas vaati sosiaalidemokraatteja äänestämään toisella kierroksella Kalliota, jolloin hän takaisi tämän voiton: muussa tapauksessa maalaisliittolaiset tulisivat äänestämään kaikki Svinhufvudia. Kun tätä ei luvattu, neuvottelut katkesivat.

Ryhmä päätti yksimielisesti äänestää ensimmäisellä kierroksella Kalliota. Viisi valitsijamiestä äänesti kuitenkin Svinhufvudia. Relanderin julkisia kannattajia oli seitsemän. Relander itse kehotti äänestämään Svinhufvudia.

Ryhmä kävi kiukkuisen keskustelun ensimmäisen ja toisen kierroksen välillä ja päätti uudelleen pysyä Kallion takana. Toisessa äänestyksessä kuitenkin irtosi lisää: 16 maalaisliittolaista äänesti Svinhufvudia. Kallio putosi 53 äänellään kolmannelta kierrokselta. Lopulta kaikki saatiin Niukkanen johtaman ankaran painostuksen, valvonnan ja mahdollisesti lahjonnankin avulla Svinhufvudin puolelle. Svinhufvudilaiset uhkailivat suorasukaisesti kansalaissodalla mikäli Ståhlberg valittaisiin.

Juho Niukkanen oli toisen kerran presidentintekijänä. Itsepäiseen kirvulaiseen eivät Relanderin vetoamukset vaikuttaneet, eikä hän Kallioon riittävästi luottanut poliittisissa myrskyissä. Ilman Niukkanen aktiivisuutta Ståhlberg olisi epäilyksittä voittanut.

Maalaisliitolle vaali oli raskas koettelemus. Hajaannus suututti kenttäväkeä, jolle johtajien kiistat olivat suhteellisen tuntemattomia. Vaali oli tavallaan 20-luvun linjojen, kalliolaisten ja sunilalaisten, taistelun huipennus. Relanderin kannattajien ydin koostui sunilalaisista; Relander kiitti Jumalaa, kun Kallio putosi kolmannelta kierrokselta.

Lehdistö oli ristiriitainen. Toiset tuomitsivat Kallioon kohdistuneen petoksen ja vaativat syyllisiä rangaistukseen, toiset ymmärsivät valitsijamiesten menettelyä; ryhmä oli sitä paitsi ollut lopulta yksimielinen.

Jälkipyykki pestiin Jyväskylän puoluekokouksessa 1931. Paikallisosastoja kehoitettiin erottamaan ne jäsenensä, jotka olivat ensimmäisellä kierroksella äänestäneet muita kuin Kalliota. Yksi valitsijamies, kansanedustaja E.A. Tuomivaara, erotettiin ja hän siirtyi sittemmin IKL:ään. Muuten rangaistuksia ei juuri jaeltu. Nöyryyttävä tappio, joka varmasti heijastui tulevaan kannatuksenlaskuun, oli koettu, eikä sitä voitu muuksi muuttaa.

Kallio vuonna 1937

Svinhufvudin valintaa perusteltiin kansalaissovun säilymisellä. Presidentti osoittautui laillisuusmieheksi, joka pysäytti pehmeästi, mutta lopulta päättävästi oikeistoradikalismin laittomuudet.

Svinhufvudin kautta sävytti pitkä syvä talouslama, pula. Osaksi siitä syystä, mutta osaksi myös presidentin asenteesta johtuen, 30-luvun sydänvuodet olivat parlamentarismin alennuksen aikaa. Maata hallitsi pitkäikäinen vähemmistöhallitus. Maalaisliitto oli etupäässä oppositiossa; puolue kärsi vuoden 1933 eduskuntavaaleissa ankaran tappion (-4,7 %-yksikköä), eikä tulos 1936 juuri parantunut. Maalaisliitto ei ollut Svinhufvudiin tyytyväinen. Tyytymättömyyttä lisäsi vielä, että presidentti torjui jo sovitun keskustan-vasemmiston enemmistöhallituksen syntyminen vuoden 1936 vaalien jälkeen.

Vuoden 1937 presidentinvaaleissa tiedettiin ratkeavan myös maan sisäpoliittisen suunnan. Vasemmiston päämäärä oli Svinhufvudin syrjäyttäminen. Sen vahvin ehdokas oli liberaali Ståhlberg, mutta myös maalaisliittolainen ehdokas tulisi kysymykseen, mikäli tämän oma kannatus riittäisi ratkaiseville kierroksille.

Ehdokkaita oli neljä. SDP:n ehdokas oli taas Väinö Tanner. Ståhlbergia kannattivat edistyspuolue, maalaisliitosta lohjenneet pienviljelijäpuolueet sekä ruotsalainen vasemmisto. Svinhufvudia tuki kokoomuksen lisäksi IKL. RKP:n valitsijamiesehdokkaista useimmat ilmoittautuivat joko Ståhlbergin tai Svinhufvudin kannattajiksi. Maalaisliiton ehdokkaana oli taas Kyösti Kallio.

Kallion ehdokkuus selvisi tällä kertaa ongelmitta. Kilpailijoita omassa puolueessa ei ollut. Relander oli jättänyt politiikan, ja Sunila oli kuolemansairas. Pehkosen kannatus oli paljon vähäisempi kuin Kallion.

Kaksi ongelmaa kuitenkin oli. Suostuisiko Kallio? Uskottaisiinko häneen riittävästi omien joukoissa? Maalaisliitossa oli edelleen sekä Ståhlbergin että varsinkin Svinhufvudin kannattajia, nimekkäitäkin.

Keskushallitus pohti presidenttikysymystä ensimmäisen kerran 12.8.1936. Svinhufvudin uudeleen valintaa kannatti Tyko Reinikka, jota Liiton päätoimittaja Kustaa Hautamäki myötäili. Muut kannattivat oman ehdokkaan eli käytännössä Kallion asettamista. Kallion oli itse paikalla. Hänen ehdotuksestaan asia siirrettiin työvaliokunnan ja eduskuntaryhmän valmisteltavaksi.

Maalaisliiton vaalijulistelu vuoden 1937 valitsijamiesvaaleissa.

Presidentti Svinhufvud, pääministeri Kyösti Kallio sekä hallituksen jäseniä nousemassa eduskuntatalon portaita vuoden 1937 valitsijakokoukseen.

Piirikokoukset asettuivat syksyn mittaan kaikki kannattamaan omaa ehdokasta. Ainoa nimi, joka mainittiin, oli Kallio. Puoluekokousta ei katsottu tarvittavan päätöksentekoon, vaan lisätyn keskushallituksen, eduskuntaryhmän ja sanomalehtien päätoimittajien kokous - vastaa nykyistä puoluevaltuuskuntaa - pyysi yksimielisesti pääministeri Kyösti Kalliota presidenttiehdokkaaksi. Kallio vastasi 16-henkiselle lähetystölle myöntävästi luvaten samalla käydä pitämässä ainakin yhden puhetilaisuuden jokaisessa maakunnassa.

Kallio suostui epäröiden. Hän korosti, ettei halunnut rajoittaa valitsijamiestensä vapaata harkintaa varsinaisessa vaalitulanteessa. Aivan ilmeisesti Kallio ei uskonut tulevansa valituksi. Hän oli tuolloin 63-vuotias, kahta vuotta vaille eläkeikää Suomen Pankista. Pankin jättäessään hän olisi luontevasti jättänyt politiikankin. Siitä hän noina aikoina usein puhui ja suunnitteli paluuta kotiin Nivalaan.

Valitsijamiesvaalien äänestysprosentti oli korkeampi kuin edellisillä kerroilla (57,8%), mutta lisääännet menivät muille kuin Kalliolle. Parhaiten menestyivät Tanner (95 valitsijamiestä) ja Svinhufvud (kolmelta listalta 93 valitsijamiestä). Ståhlberg sai 56 valitsijamiestä, saman määrän kuin Kallio. Kallion listat kokosivat äänistä 16,6 prosenttia, kun maalaisliitto oli saanut edellisen kevään eduskuntavaaleissa 22,4%. Sen tuloksen perusteella valitsijamiehiä olisi pitänyt kertyä 79-80. Varsinkin Etelä-Suomessa Kallio menestyi huonosti. Uudeltamaalta ja Hämeen eteläisestä ei mennyt läpi yhtään Kallion valitsijaa. Kallion ei uskottu tulevan valituksi, ja se pudotti ääniä.

Avainasemassa olivat nyt sosiaalidemokraatit, joiden tavoite oli estää Svinhufvudin valinta, eli raivata tiensä hallitukseen. Ståhlberg olisi ollut heille mieluisampi, mutta Kalliokin kävisi; pitkälle käydyt punamultaneuvottelut puolsivat Kallion valintaa. Maalaisliiton neuvotteluryhmä (Hannula, Kalliokoski, Vesterinen) sopi SDP:n vastaavan ryhmän kanssa, että Tannerin valitsijat äänestäisivät ensimmäisellä kierroksella Ståhlbergia, mutta mikäli tämä ei tulisi valituksi, siirtyisivät toisella

kierroksella Kallion kannalle ja varmistaisivat tämän valinnan. "Kolmatta äänestystä ei tule", kirjoitti asiasta varma Juho Niukkanen muistikirjaansa. Varsinaisessa valitsijakokouksessa maalaisliiton pääneuvottelija oli taas Niukkanen. Hän kytki Kallion valinnan ja punamultahallituksen toisiinsa, vaikka sitovia sopimuksia ei tehtykään.

Kallion valinnan ratkaisivat lopulta RKP:n valitsijamielisinä olleet "vuorineuvokset", jotka eivät ensimmäisellä kierroksella äänestäneet Ståhlbergia, vaan Svinhufvudia, vaikka tiesivät SDP:n ja maalaisliiton sopimuksen. Ståhlberg sai 150 ääntä eli yhtä vaille tarpeeksi. Toisella kierroksella sopimus astui voimaan. Kallio sai 177 ääntä (56 maalaisliittolaista, 95 sosiaalidemokraattia, 26 Ståhlbergin valitsijamiestä), Svinhufvud 104.

Kallio valittiin toisaalta kompromissina, toisaalta suuren sisäpoliittisen käänteeseen varmistajana. Valinta osoittautui historiallisesti oikeaksi. Kallio sovitteli taitavasti, ja punamultahallitus vaikutti jo olemassaolollaan oleellisesti kansan kestävyysnäkökulmasta toisessa maailmansodassa. Talonpoikaispresidentistä ja hänen emännästään tuli yksi suosituimmista presidenttipareista.

Kallio oli presidenttinä demokraatti ja parlamentaarinen. Hän säilytti kontaktinsa puolueeseensa ja vaikutti joskus sen päätöksiin, etenkin hallitusyhteistyössä syntyneitä ongelmia sovitellen. Mikään määrällijä hän ei ollut eikä pyrkinyt olemaan, vaan vaikutti enemmän auktoriteettinsa kautta.

Ryti vuonna 1940

Kyösti Kallion vakava sairastuminen elokuun lopulla 1940 siirsi poliittisen johdon entistäkin selvemmin pääministeri Rydille ja ylipäälliköille, marsalkka Mannerheimille. Keskustelut seuraajasta keskittyivät heihin.

Olot olivat poikkeukselliset, mm. siirtoväen tilapäisen oleskelun vuoksi, eikä normaaleihin valitsijamiesvaaleihin ryhtymistä pidetty hyvänä.

Vaihtoehtoina oli eduskunnan tai vuoden 1937 valitsijamiesten suorittama vaali. Päädyttiin jälkimmäiseen, mistä eduskunta sääti lailla. Valinta koskisi Kallion jäljellä olevaa kautta.

Maalaisliitto olisi mielellään nähnyt oman miehensä talonpoikaispresidentin seuraajana. Puolue oli vanhastaan tyytymätön Rytiin. Oma uskottava ehdokasta ei kuitenkaan löytynyt. Vahvimmin oli ehdolla maaherra Pehkonen, mutta hänelläkään ei ollut mitään kannatusta muissa puolueissa; vielä epäuskottavampia olivat professori K.T. Jutilan, maaherra Jalo Lahdensuon ja lähettiläs P.J. Hynnisen nimet. Muista vaihtoehdoista puhuttiin eniten Kivimäestä, Svinhufvudista ja Mannerheimista.

Vuoden 1940 presidentinvaaliin Neuvostoliitto sekaantui suorasukaisesti. Edellisten vaalien alla se oli kiertoteitse ilmaissut kannattavansa Ståhlbergia ja vastustavansa Svinhufvudia, mutta nyt suurvalta ilmaisi kantansa avoimesti. Molotov mainitsi itsenäisyyspäivänä Paasikivelle, että Tannerin, Kivimäen, Mannerheimin tai Svinhufvudin kaltaisen valitseminen tulkittaisiin siten, että Suomi ei aikonut täyttää tekemäänsä rauhansopimusta. Saksa, tuolloin vielä Neuvostoliiton liittolainen, vihjaisi, ettei Neuvostoliitolle vastenmielistä ehdokasta pitäisi valita.

Jäljelle jäi oikeastaan vain Ryti. Häntä kannattivat oman edistyspuolueen lisäksi SDP ja enemmistö RKP:sta. Maalaisliitto oli haluton, mutta toisaalta tieto Kallion kannasta ja toisaalta vaihtoehtojen puute saivat puolueen taipumaan; yritykset kytkeä Rydin kannattaminen parempaan hallitussopimukseen tuottivat laihan tuloksen. Lopulta kokoomuskin tuli Rydin taakse. Hänet valittiin 19.12. heti ensi kierroksella 288 äänellä.

Ryti vuonna 1943

Kallion kuusivuotiskausi päättyi maaliskuun alussa 1943. Silloin tuli toimitettavaksi uusi presidentinvaali. Taas päädyttiin vuoden 1937 valitsijamiesten suorittamaan vaaliin, kuitenkin vain kolmi-vuotiskaudeksi.

Rydin uudelleenvalinta ei ollut läpihuutojuttu, vaikka keskellä sotaa elettiinkin. Tyytymättömin oli maalaisliitto, jonka mielestä presidentti tuki liian yksipuolisesti vahvan valtiovarainministerin Väinö Tannerin kaupunkilais- ja kuluttajaväestön näkemyksiä. Heräävän rauhanoppositiion piirissä Ryti miellettiin liian tiukasti Saksaan sitoutuneeksi. Vaikka mm. puolueen puheenjohtaja Viljami Kalliokoski ja vaikutusvaltainen ministeri Juho Koivisto olivat Rydin kannalla, enemmistö yritti vaihdosta.

Vaihtoehtona oli marsalkka Mannerheim. Häntä tukivat erityisesti ulkopoliittista muutosta haluavat, mutta myös ne, joiden mielestä siviili- ja sotilasvallan keskittäminen tehostaisi sodankäyntiä, ynnä Rytiä muuten vain vastustavat. Maalaisliitossa Mannerheimin kannatus oli hyvin yleistä, ja hänen ehdokkuutensa puolesta työskentelivät - eri syistä - niin erilaiset miehet kuin johtava "sotapolitiikko" Tyko Reinikka ja jo suuren käännökseensä kypsynyt Urho Kekkonen. Myös vanha presidentintekijä Niukkanen oli taas aktiivinen. Hän kävi tammikuussa 1943 päämajassa, luultavasti Mannerheimin kutsusta, ja ajoi sitten ponnekkaasti tämän ehdokkuutta.

Ratkaisun lähestyessä maalaisliitto koetti vaikuttaa siihen toimimalla aktiivisesti. Keskushallitus kehotti 21.1. valitsijamiesryhmää toimimaan yhdessä muiden ryhmien kanssa Mannerheimin valitsemiseksi; Niukkanen, Leinonen ja Vihtori Vesterinen kävivät neuvotteluja. Mannerheimin kannatus muissa ryhmissä osoittautui kuitenkin riittämättömäksi. Kun maalaisliiton valitsijamiehet äänestivät keskuudessaan, Mannerheim voitti Rydin äänin 37-19. Tulos julkistettiin siinä muodossa, että maalaisliitto oli asettanut ehdokkaakseen Mannerheimin, josta olisi näin tullut Rydin virallinen kilpailija. Julkistamisen hoitivat omavaltaisesti Mannerheimin innokkaat kannattajat Niukkanen ja Hannula, jotka toivoivat sen vaikuttavan sekä marsalkkaan että muihin puolueisiin. Mannerheim asetti kuitenkin julkisen suostumuksensa ehdoksi enemmistön, eikä sitä löytynyt. Yksin maalaisliiton ehdokkaaksi hän ei suostunut.

Hanke raukesi. Maalaisliitosta ei ollut 1943 presidentintekijäksi. Ryti sai valitsijamiesten ensimmäisessä äänestyksessä 269 ääntä; protestoivien oli tyydyttävä äänestämään tyhjää. Useimmat maalaisliittolaisetkin äänestivät Rytiä.

Mannerheim vuonna 1944

Mannerheimin vuoro tuli puolentoista vuoden kuluttua. Ryti teki maalleen viimeisen palveluksen, ns. Ribbentrop-sopimuksen, minkä jälkeen hän sai mahdollisuuden väistyä vapaaehtoisesti. Rintamalinjat vakiintuivat eikä ehdotonta antautumista enää vaadittu. Sodan lopputuloksesta ei ollut epä tietoisuutta. Saksa oli heikentynyt niin paljon, että Suomi saattoi ryhtyä välttämättömään uhkayritykseen, irtautumiseen sen rinnalta.

Se edellytti ylimmän johdon vaihtumista. Eroamalla Ryti vapautti maansa muodollisesti Ribbentrop-sopimuksen velvoituksesta. Ainoa mahdollinen seuraaja oli Mannerheim, jonka arvovaltaan johtaa maa Saksan rinnalta rauhaan Stalin luotti. Neuvostoliitto viestitti hyväksyvänsä presidentinvaihdoksen.

Ryti pyysi ja sai eron 1.8., ja 4.8. eduskunta hyväksyi kolmannessa käsittelyssä poikkeuslain Mannerheimin valinnasta seuraavaksi kuusivuotiskaudeksi.

Kaikki tapahtui suuren yksimielisyyden vallitessa. Maalaisliitollakaan ei ollut mitään Mannerheimin valintaa vastaan. Eduskuntaryhmä ei ollut lainkaan tilanteen tasalla. Useimmat luulivat valinnan tarkoittavan sodankäynnin tehostamista. Itsenäistä osaa maalaisliitolla ei ollut - kuten ei puolueilla yleensääkään.

Paasikivi vuonna 1946

Paasikiven valinnassa Mannerheimin seuraajaksi vuonna 1946 oli maalaisliitolla ja puolueilla ylipäänsä yhtä vähän sanottavaa kuin edellisessä vaalissa. Jo pääministerinä Paasikivi johti käytännössä tasavaltaa, sekä sisä- että ulkopoliittikkaa. Iäkkäällä miehellä alkoi olla yhä ilmeisempi kiire valtionpäämieheksi; erityisen tyytymätön hän oli siihen, että sai Mannerheimilta vain riittämätöntä tukea uuden maailmanjärjestyksen vaatiman suuntansa toteuttamisessa arjen politiikassa.

Maalaisliitossa Mannerheimia kunnioitettiin. Hänen lähtöään kiirehti kyllä joitakin puolueen poliitikkoja, eritoten Paasikiven seuraajaksi itseään kaavaillut Urho Kekkonen. Enimmäkseen puolue kuitenkin oli Mannerheimille hyvin lojaali. Vasta kun tämä sotasyllisyysoikeudenkäynnin päätyttyä itse ratkaisunsa teki, oli maalaisliitto itsestään selvästi muiden mukana äänestämässä seuraajaksi Paasikiveä. Vaalin toimitti eduskunta 9.3. Paasikivi valittiin poikkeuslailla Mannerheimin jäljellä olevaksi toimikaudeksi eli vuoteen 1950.

Paasikivi ja Kekkonen vuonna 1950

Paasikivi oli vuonna 1950 80-vuotias. Hän oli halukas jatkamaan presidenttinä. Hänellä oli laaja kannatus, joskaan ei enää läheskään yksimielinen. Poikkeuslakiakin mietittiin. Paasikivi oli siitä kiinnostunut, mutta kun yksimielisyyttä ei löytynyt, päätettiin toimia sääntöjen mukaan.

Presidentinvaalit käytiin Fagerholmin sosiaalidemokraattisen vähemmistöhallituksena aikana. Paasikivi tuki hallitusta. Presidentin uudelleenvalinnan taakse ryhtyivätkin puolueet, joihin Fagerholmin hallitus nojasi. Kokoomus ja RKP asettivat Paasikiven viralliseksi ehdokkaakseen. SDP lähti valitsijavaaleihin ilman nimettyä ehdokasta, mutta selvästi Paasikiveä kannattaen. Sen sijaan SKDL, jonka suosikki Paasikivi oli sodan jälkeen ollut piti tätä liian länteen sitoutuneena ja konservatiivina, ja asetti oman ehdokkaan, entisen pääministerin Mauno Pekkalan.

Maalaisliitto käsiteli presidenttikysymystä puoluevaltuuskunnassa huhtikuussa 1949. Paasikivi oli vihjannut luottomiehelleen Vihtori Vesteriselle toiveestaan, että maalaisliittokin pyytäisi häntä uudelleen. Paasikivellä oli arvovaltaisia kannattajia, mutta useimmat puoluevaltuuskunnan rivi-miespuhujat torjuivat hänet.

Kainuun piiritoimikunta oli jo ehdottanut Urho Kekkonen asettamista presidenttiehdokkaaksi. Päätökseksi tuli kompromissi: maalaisliitto ei pyytäisi Paasikiveä jatkamaan, mutta mikäli muut puolueet päättäisivät pyynnön esittää, harkittaisiin uudelleen. Tuolloin asia voitaisiin hoitaa myös poikkeuslailla ilman valitsijamiesvaaleja.

Kekkonen kannattajat arvelivat, että hänen nimittämisensä maalaisliiton presidenttiehdokkaaksi saisi iäkkään Paasikiven kieltäytymään; tiedettiin hänen toivoneen ainakin kaikkien porvarillisten puolueiden kannatusta. Vastaavasti Kekkonen vastustajat toivoivat Paasikiven nimeämisen myös SDP:n ehdokkaaksi johtavan siihen, että maalaisliitto ei asettaisi Kekkoa ehdokkaakseen.

Maalaisliitossa Kekkoa pidettiin luontevimpana omana ehdokkaana. Kannatusta oli myös entisellä puheenjohtajilla, Viljami Kalliokoskella, joka oli pakotettu väistymään vuonna 1945. Puolueen selvä enemmistö ryhtyi kuitenkin Kekkonen taakse. Oppositioyö Fagerholmin hallitusta vastaan oli yhtenäistänyt puoluetta ja korostanut nimenomaan Kekkonen asemaa terävimpänä johtajana.

Aivan ongelmitta ei Kekkonen ehdokkuus maalaisliitossa selvinnyt. Puoluevaltuuskunta oli koolla 20.9. Asialistalla oli presidenttiehdokkaan nimeäminen. Paasikivi viestitti jatkohalujaan Vesterisen kautta. Eduskuntaryhmän valtuuskunta ehdotti, että Paasikiveltä tiedusteltaisiin, miten hän suhtautuisi toimikautensa jatkamiseen poikkeuslailla kahdella vuodella. Myös eduskuntaryhmä suositti tällaista tunnustelua puoluevaltuuskunnalle. Ryhmä piti kuitenkin normaaleja vaaleja todennäköisempinä ja esitti oman ehdokkaan asettamista; varsin yksimielisesti esitettiin ehdokkaaksi Kekosta.

Keskushallitus ei ottanut edes käsiteltäväkseen Paasikiven ehdokkuuden tukemista. Kantaa otettiin poikkeuslakiin, jota ajoi aktiivisimmin Juho Niukkanen. Niukkanen arveli, että Paasikivi tulee valituksi, mikäli ei kieltäydy, joten lyhyt kausi poikkeuslailla olisi parempi kuin täysi kuusivuotiskausi normaalivaaleilla. Keskushallitus päätyi kuitenkin, tosin epäselvän varauman jättäen, kannattamaan oman ehdokkaan asettamista. Se oli Kekkonen. Niukkanen perusteli Kekkonen ehdokkuutta seuraavasti:

"Kekkonen uskaltaa olla asioissa omalla kannallaan. Joka ei pysty hankkimaan vastustajia, ei ole minkään arvoinen. Jos Kekkonen tulee presidentiksi, ei meidän tarvitse hävetä."

Maaherra K.S. Mattssonin ja piispa Eino Sormusen nimet mainittiin, lähinnä raittiusmielessä, vaihtoehtona, mutta se ei saanut kannatusta. "Raittiusmiehiä me kyllä voimme löytää, mutta heil-

Maalaisliiton vaalijuliste vuoden 1950 vaaleissa.

lä ei ole muita edellytyksiä. Paasikivi on kymmenkertaisesti nauttinut alkoholia sen määrän kuin Kekkonen", tokaisi Niukkanen. Esitys Kekkosesta lähti yksimielisenä valtuuskunnalle.

Yksimielinen puoluevaltuuskunta päätti ensiksi, että Paasikivi ei ollut maalaisliiton ehdokas eikä ettei puolue tulisi myötävaikuttamaan hänen toimikautensa jatkamiseen. Omasta ehdokkaasta keskusteltaessa Mattsson sai vähän kannatusta, mutta Kekkonen valittiin lopulta yksimielisesti. Kekkonen ehdokkuutta jyrkimmin vastustaneet eivät olleet saapuneet kokoukseen lainkaan, mikä helpotti yksimielisyyttä. Lähetystö nouti Kekkonen tämän asunnolta kokouspaikalle, jossa presidenttiehdokas piti voimakkaan linjapuheen. Kyse ei ollut henkilöstä, vaan tietystä poliittisesta toimintavälittämättömyydestä, Kekkonen korosti ja katsoi, että maalaisliiton oli murtauduttava ulos eristetystä ja alistetusta asemasta, johon se vaalivoittonsa jälkeen oli ajautunut.

Nyt SDP esitti heti Paasikiven valitsemista poikkeuslailla määräajaksi. Maalaisliiton keskushallitus 4.10. hyväksyi taktisesti ajatuksen kuitenkin ehdolla, että Fagerholmin hallitus eroaisi ja sen tilalle muodostettaisiin uusi, parlamentaarinen enemmistöhallitus, joka vasta jättäisi poikkeuslakiesityksen. SDP ei odotetusti suostunut tähän ehtoon.

6.10. pääministeri Fagerholm kutsui vielä koolle eduskuntaryhmien puheenjohtajat neuvottelemaan poikkeuslaista. Hän väläytteli hallituksensa eroa, vaikka ei suostunutkaan maalaisliiton ehtoon. Maalaisliiton eduskuntaryhmässä oli paljon valmiutta siirtyä poikkeuslain kannalle. Keskushallituksen työvaliokuntakin totesi, ettei puolue voisi ryhtyä vastustamaan poikkeuslakia. Kekkonen ilmoitti katkerin mielin luopuvansa ehdokkuudesta, jos Paasikiven toimikauden jatkaminen kahdella vuodella osoittautuisi poikkeuslakiteitse mahdolliseksi. Eduskuntaryhmä ilmoitti hyväksyvänsä poikkeuslain.

Poikkeuslaki kaatui kuitenkin SKDL:n vastustukseen: määräänemmistöä ei löytynyt. Kekkonen ehdokkuus palautui.

Kekkonen kävi siihen saakka Suomessa ennennäkemättömän vaalikampanjan, jota sanottiin pakeksuen amerikkalaiseksi. Ehdokas puhui 128 tilaisuudessa arviolta 45 000 kuulijalle. Hän korosti sisä- ja ulkopoliittikkaa pitäen esillä voimakkaasti maaseudun ja maatalousväestön asemaa ja hyökäsi kommunisteja ja sosiaalidemokraatteja vastaan. Ehdokasta itseään mainostettiin puolueen kustantamalla, 60 000 kappaleen painoksena levitetyllä Kustaa Vilkun kirjasella, jossa Kekkonen yhdistettiin taitavasti kansan ja varsinkin maaseudun syvien rivien ihmisiin. Puolueen vaalijulisteiden iskusana oli "Vapaan kansan suora tie", jota vasemmalla vaanivat kommunismin ja sosialismin pakkovalta ja oikealta suurpääoman kahleet. Marxin koura piirtyi uhkaavana maatalon pihapiiriin ylle.

Kova työ ei kuitenkaan yltänyt aivan uskottavuusrajalle. Puolue ei ollut Kekkonen takana yksimielisenä, vaan monet etenkin vanhemmassa puolueväessä katsoivat Paasikiven uudelleenvalinnan paitsi todennäköisemmäksi myös turvallisemmaksi. Sekä maalaisliittoa että sen ehdokasta painostettiin luopumaan Paasikiven hyväksi. Hänen maalaisliittolaiset vastustajansa esiintyivät enemmän tai vähemmän julkisesti Paasikiven puolesta. Kekkonen kieltäytyi verraten menettelyä häviötä pelkäävään urheilijaan, joka keskeyttäisi loppusuoralla.

Valitsijamiesvaalit toivat Paasikiven kannattajille selvän enemmistön: viralliset kannattajat saivat 107 ja SDP 64 valitsijamiestä. SKDL:n Pekkala sai 67 valitsijamiestä, Kekkonen vain 62.

Tulos oli pettymys. Eduskuntavaaleissa maalaisliitto oli saanut 147 000 ääntä enemmän kuin nyt: prosentiosuudet olivat eduskuntavaaleissa 24,2 ja valitsijamiesvaaleissa 19,6. Puolueen kannattajakunta ei ollut kokonaisuudessaan innostunut, mihin epäilemättä myös sisäinen oppositio oli vaikuttanut. Äänestysprosenttikin jäi taas maaseudulla melkein 10 prosenttiyksikköä alhaisemmaksi kuin kaupungeissa.

Valitsijamieskokouksessa ei tapahtunut yllätyksiä. Kaikki maalaisliittolaiset valitsijat äänestivät Kekosta; Paasikivi valittiin ensi kierroksella.

Kekkonen vuonna 1956

Vuoden 1956 presidentinvaalit olivat ilmeisesti kaikkien aikojen jännittävimmät ja myös tärkeimmät, valittiinhan niissä ensimmäisen kerran Suomen pitkäaikaisin presidentti.

Jo vuonna 1950 oli selvää, että Kekkonen yrittäisi uudelleen kuuden vuoden kuluttua. Koko Paasikiven viimeistä kautta voidaan hyvin kutsua Kekkonen kuningastieksi. Sen jatkuminen tai katkeaminen vaikutti koko sisäpolitiikkaan. Sillä oli myös ulkopoliittisia ulottuvuuksia, kun Neuvostoliitolla oli suosikkinsa ja epäsuosikkinsa; sen tiedettiin vaikuttavan silloin vielä merkittävästi SKP-SKDL:n käyttäytymiseen. Kekkonen oli viidennen kerran pääministerinä, kun kuningastien loppusuora aukesi.

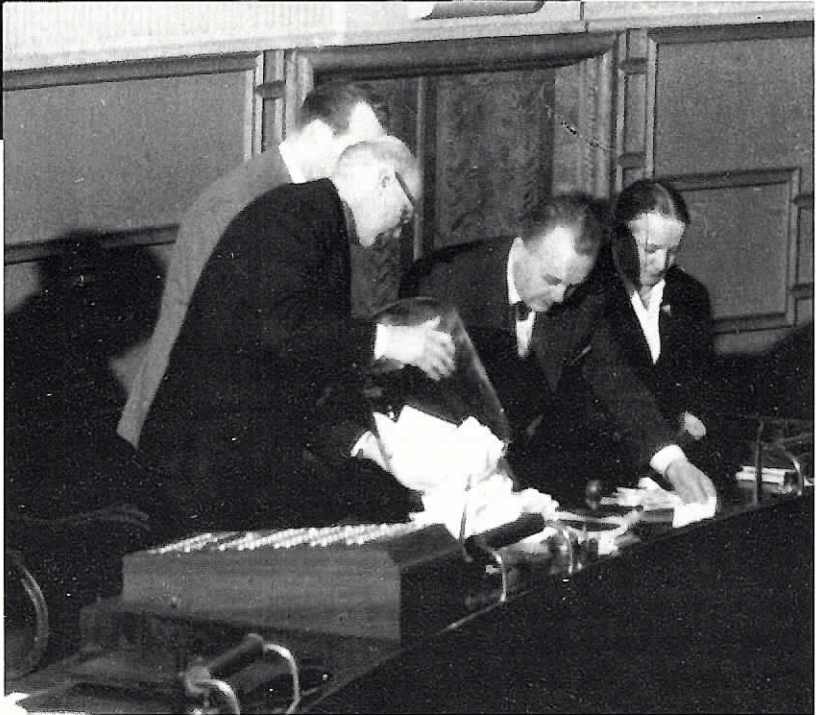
Kekkosta ehdottivat monet piirijärjestöt pitkin syysä 1954. Yksimielisiä ei kuitenkaan oltu. Kun Kainuun piirijärjestö teki hänestä virallisen ehdotuksen syyskokouksessaan, ehdotti Keski-Pohjanmaan piiri omassaan yhtä yksimielisesti Viljami Kalliokosken asettamista maalaisliiton presidenttiehdokkaaksi. Samalla se ehdotti puoluevaltuuskunnalle, että lopullinen ehdokkaan nimeäminen siirrettäisiin ainakin kevääseen.

Eduskuntaryhmä hyväksyi Kekkonen ehdokkuuden vastalauseita, vaikka muutamien kiirettä kritisoivien puheenvuorojen takaa olikin uumoiltavissa tulevaa vastustusta. Puoluevaltuuskunta äänesti. Ensin ehdokas päätettiin asettaa heti äänin 54-26. Sen jälkeen äänestettiin suljetuin lipuin ehdokkaasta. Kekkonen sai 62, Kalliokoski 10 ja Sukselainen 3 ääntä.

Urho ja Sylvi Kekkonen
äänestämässä vuoden
1956 presidentinva-
leissa.

Jännittävä ääntenlasku
valitsijamieskokoukses-
sa 1956 on alkamassa.

Kekkosen kilpailijoiksi selviytyivät puolueissaan SKDL:n Eino Kilpi, SDP:n K.-A. Fagerholm, kansanpuolueen Eero Rydman, RKP:n Ralf Törngren sekä kokoomuksen yllätysveto, edistyspuolueeseen kuulunut Sakari Tuomioja. Myöskään Paasikiven jatkoajaksi ei ollut poissa laskuista; vanha presidentti oli väsymyksestään huolimatta yhä kiinnostunut.

Keskeisin ehdokas oli Kekkonen. SKDL:n voitiin olettaa tukevan häntä. Kokoomus taas pyrki kokoamaan kaikki Kekosta vastustavat porvarilliset voimat, myös hänen maalaisliittolaiset vastustajansa, ja päätyi siksi ulkopuoliseen ehdokkaaseen, joka kelpaisi myös sosiaalidemokraateille. "Elei Fagerholm, niin ei ainakaan Kekkonen" oli myös puoluesihteerin Väinö Leskisen määritelmä puolueen tavoitteesta. Kekkonen uskottiin ilman muuta selviytyvän viimeiselle kierrokselle.

Vaalitaistelu oli äärimmäisen kova ja likainenkin. Kekkoeseen kohdistui siihen asti ennennäkemätön skandaalikirjoittelu, joka tähtäsi hänen maineensa turmelemiseen. Tuomiojan vaaliliiton "uskottoman halpamainen" kampanja, kuten Kekkonen sitä Tuomiojalle luonnehti, löi hyvin hitaasti paranevia haavoja.

Maalaisliitossakin oli Kekkonen vastustajia. Myös parjaukskampanja vaikutti moniin. Kalliokosken ympärille ryhmittyi joukko nimekkäitä, enimmäkseen kylläkin jo väistyneitä, hahmoja, joilla oli yhteyksiä kokoomukseen. Huhtikuussa 1955 puoluevaltuuskunta tuomitsi "yksityisten henkilöiden" harjoittaman hajoitustoiminnan ja pyysi - tosin turhaan - Kalliokoskea kieltämään nimellään tapahtuvan toiminnan. Samalla päätettiin valitsijamiesehdokkaiksi asettaa vain sellaisia, jotka loppuun asti pysyisivät puolueen asettaman presidenttiehdokkaan takana. Pohjalaisoppositio vaikutus jäikin lopulta vähäiseksi, erityisesti Artturi Leinosen johtaman "Ilkan" asenteen vuoksi. Muutenkaan oppositio ei vaikuttanut valtavirtaan, vaikka kiusallinen olikin, semminkin kun Kekkonen ei ollut kaikkiin kuvailtuihin skandaaleihin aivan viaton.

Kekkosta auttoi Paasikiven tuki. Tämä piti siinä vaiheessa Kekosta ehdottomasti parhaana seuraajaehdokkaanaan. "Hulluja ovat elleivät valitse Kekosta", sanoi Paasikivi Wuoren mukaan - mutta mietti myös, voisiko kieltäytyä parin vuoden jatkoajasta, jos 90 prosenttia vaatisi...

Puolue kokosi rivinsä, tuomitsi hajoittajat ja kovensi vaalityötä. Kekkonen kampanja oli ollut mittava jo edellisellä kerralla, mutta nyt se oli aivan ennennäkemätön: puhelilaisuus oli lähes 300. Legendaarinen tukimiesarmeija jännitti voimansa tärkeimpään taisteluunsa. 1955 lopussa tukimiehiä laskettiin olleen 30.000. Sitä täydennettiin vielä erityisellä vaalivalvojajärjestelmällä.

Parjaukskampanjaa tasapainotettiin elokuvilla, vaalijulisteilla ja lentolehtisillä. Kustaa Vilkuna koki Kekkonen puheista kirjan "Maan puolesta" ja Ahti Karjalainen laati Kekkonen esittelykirjansen. Propagandan kantava ajatus oli savupirtin pojan tie kansakunnan tulevaisuudesta taistelevaksi, vähäosaisia ymmärtäväksi valtiomieheksi. Julisteen teksti oli "Rauhallisen kehityksen turva, Paasikiven-Kekkonen linja".

Viimeksi mainittu korosti ulkopoliittikkaa. Siinä erityisesti Porkkalan palauttamista korostettiin. Kauemmaskin, Karjalan palauttamiseen, viitattiin.

Valitsijamiesvaalit menivät puolueen ja Kekkonen kannalta erittäin hyvin. Vaaliliitto sai 511.000 ääntä eli 27 prosenttia. Valitsijamiehiä saatiin 88. Valitsijamiesvaaleissa äänestysprosentti oli korkeampi kuin koskaan aikaisemmin eli 73,4 prosenttia; maaseudulla ylettiin ensi kerran lähes samaan kuin kaupungeissa. Menestys oli paras Pohjois- ja Itä-Suomessa.

Fagerholm sai 72, Tuomioja 57, Kilpi 56, Törngren 20 ja Rydman 7 valitsijamiestä.

Lopputulos ratkesi vasta dramaattisessa valitsijamieskokouksessa, kolmannella äänestyskierroksella ja yhdellä äänellä. Kekkonen porvarilliset vastustajat vetivät toiselle kierrokselle Paasikiven uskotellen tämän tulevan valituksi; SKDL taktikoi ratkaisukierrokselle Fagerholmin, jonka Kekkonen sitten voitti maalaisliiton, SKDL:n, useimpien kansanpuoluealaisten ja joidenkin muiden äänillä. Täytätä varmuutta siitä, ketkä noihin 151:een kuuluivat, ei saatane koskaan enempää kuin siitäkään, äänestikö jokainen maalaisliittolainen Kekosta.

Kekkonen vuonna 1962

Kekkonen ensimmäistä presidenttikautta ei voi luonnehtia menestystarinaksi. Vaikeuksia oli sekä sisä- että ulkopoliitikassa. Kausi alkoi yleislakolla, jonka laskuja kansa maksoi ainakin pari vuotta. Se rikkoi myös lopullisesti punamultayhteistyön toisen jakson, joka oli alkanut Kekkonen toisesta hallituksesta. Saman tien hajosi SDP, jossa vallan ottivat Kekkonen leppymättömät vastustajat Väinö Tannerin johdolla.

Yhden äänen presidentti ei ollut kokoava hahmo, eikä hänen sallittu juuri yrittääkään. Koko ajan tiedettiin, että vuonna 1962 odottaisi revanssiyritys.

Kekkonen ja hänen puolueensa suhde ei ollut ongelmaton. Presidentti edellytti maalaisliitolta ehdotonta lojaalisuutta ja halusi olla viimeisen sanan sanoja sen poliittisissa päätöksissä. Kaikki eivät tästä pitäneet, varsinkin kun "kekkoslaisimmat" pyrkivät omaksumaan johtavan osan riippumatta asemastaan organisaatiossa. 1950-luvun lopulla eriytyi "k-linja". Presidentin tärkein luottomies puolueessa oli puoluesihteeriksi Korsi. Hän joutui väistymään vuonna 1960 etenkin eduskuntaryhmän vaatimuksesta.

Maalaisliiton rikinäisyys enteili sisäisiä ongelmia myös tulevaisuuden presidentinvaaleissa. Kekkonen pyrki ilman muuta jatkoon, ja hänen ehdokkuutensa puolueessa haluttiin lyödä lukkoon mahdollisimman varhain juuri yhtenäisyyden varmistamiseksi. Eduskuntaryhmä suositteli sitä yksimielisesti huhtikuussa 1960. Yhtä yksimielisiä olivat keskushallitus ja puoluevaltuuskunta. Savonlinnan puoluekokous nimesi Kekkonen maalaisliiton presidenttiehdokkaaksi yksimielisesti ja ilman dramatiikkaa kesäkuussa 1960.

Kekkonen vastustajat hakeutuivat hyvissä ajoin yhteistyöhön. Ydin oli sama kuin edelliselläkin kerralla: kokoomus, RKP, ja SDP:n enemmistölinja sekä uutena maalaisliitosta irtautunut Veikko Vennamon johtama pientalonpoikien puolue. Liittouma haki yhteyksiä myös Kekkonen maalaisliittolaisiin vastustajiin tai sellaisiksi oletettuihin; puheenjohtaja Sukselaistakin tiedusteltiin jopa presidenttiehdokkaaksi. Muutama vanha leppymätön oli halukas yhteistyöhön, mutta se ei ehtinyt konkretisoitua. Ennen muuta liitto pyrki löytämään riittävän vakuuttavan yhteisen ehdokkaan.

Pitkä hakeminen päättyi entiseen oikeuskansleriin Olavi Honkaan, joka suostui helmikuussa 1961 SDP:n presidenttiehdokkaaksi edellyttäen, että hänen ehdokkuutensa saisi kannatusta yli puoluerajojen. Sitä löytyi. Syntyi Olavi Hongan vaaliliitto, johon yhtyivät - osaksi kylläkin eripuraisina ja arveluttavien menetelmin - SDP, kokoomus, SMP, pieni vapaamielisten liitto ja lopulta myös Suomen kansanpuolue, jonka Kekkonen kannattaneet johtohenkilöt samalla erosivat tehtävistään. RKP:n puoluekokouksen enemmistö kannatti Hongan valintaa, mutta Kekkonen kannattaneet kykenivät estämään RKP:n liittymisen vaaliliittoon tai edes tämän nimeämisen puolueen ehdokkaaksi.

Honka-liitto sai heti myös ulkopoliittista sävyä. Neuvostoliitto arvosteli sitä jyrkkenevin äänenpainoin; Honka-liitto itse syytti arvostelusta kotimaisia "ilmiantajia", lähinnä maalaisliittoa. Maalaisliitto ryhtyi laajentamaan Kekkonen kannatuspiiriä nimenomaan ulkopoliittikkaan vetoamalla. Matti Valtasaaren johdolla toimiva toimisto ei saanut muita puolueita mukaan, mutta useita yksittäisiä henkilöitä Honka-puolueista lupautui valitsijamiesehdokkaiksi. Tukea oli tiedossa TPSL:ltä ja SKDL:ltä, mutta sen riittävyys ei voinut luottaa.

Honka henkilönä oli Kekkoselle heikko vastustaja. Hänen kannattajiensa usko alkoi pian raakoilla. Heterogeenisen liiton puolueita yhdisti vain Kekkonen vastustaminen, joten yhteiseen liittoon meneminen oli monelle vastenmielistä. Syksyn 1961 gallupit todistivat Kekkonen kannatuksen ylivoimaisuudesta kansan keskuudessa. Ei liene epäilystä, etteikö Kekkonen olisi voittanut, vaikka vaalit olisi pidetty normaalioloissa.

Niin ei käynyt. Vuoden 1962 presidentinvaalit käytiin ns. noottikriisin varjossa. Tapahtumat ovat varsin kiistanalaisia. Nootti kyteytyi tietysti kansainvälisen tilanteen kärjistymiseen, mutta

epäilemättä sen tarkoituksena oli myös vaikuttaa Suomen presidentinvaaliin.

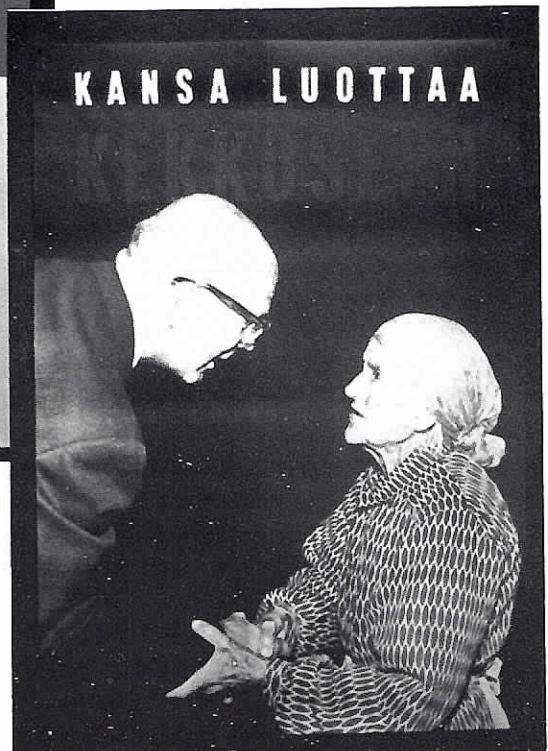
Kriisi kypsytti Honka-puolueet yhden toisensa jälkeen. Presidenttiehdokas itse luopui 24.11., samaan aikaan kun kriisi laukesi Novosibirskin neuvotteluissa. Tämän jälkeen Kekkonen uudelleenvalinnasta ei enää ollut epäilyksiä. Yhtenäistä vaaliliittoa ei kuitenkaan syntynyt. Urho Kekkonen vaaliliittoon asettivat ehdokkaita maalaisliiton lisäksi kansanpuolue ja RKP, minkä lisäksi oli puolueisiin sitoutumattomia tai kokoomuslaisia. Lisäksi oli RKP:lla ja kansanpuolueella omat vaaliliittonsa. Kokoomus ei asettanut ehdokasta lainkaan. SDP asetti ehdokkaakseen Rafael Paasion. TPSL oli jo aikaisemmin valinnut Emil Skogin ja SKDL Paavo Aition.

Valitsijamiesvaalien äänestysviikkaus oli ennätysellinen 80,8. Kekkonen voitti ylivoimaisesti. Hänen vaaliliittonsa sai 145 valitsijamiestä, joista 111 oli maalaisliittolaisia. Maalaisliiton ääniosuus kohosi huikkaan 31,7 prosenttiin. Kekkonen valittiin ensimmäisellä kierroksella kaikkien porvarillisten valitsijamiesten äänin eli 192 äänellä. Aitio sai 62, Paasio 37 ja Skog 2 ääntä.

Eduskuntavaalit pidettiin vain kahden viikon kuluttua. Niissä heijastui Kekkonen vahva kannatus myös hänen entisen puolueensa kannatukseen, mutta ei läheskään täydellä voimallaan. Maalaisliitto sai eduskuntavaaleissa 23 prosenttia äänistä.

Vuoden 1962 vaalijulistet.

Kekkonen vuonna 1968

Kun Urho Kekkonen valittiin toisen kerran tasavallan presidentiksi dramaattisissa oloissa 1962, hänestä tuli Suomen suvereeni johtaja. Sen jälkeen hänet valittiin presidentiksi vielä kolmesti. Kertaakaan ei ollut epäselvää, etteikö hän tulisi valituksi. Kysymys oli enemmänkin siitä, miten. Asetelma koski samanlaisena Kekkonen entistä puoluetta. Vuoden 1962 jälkeen Kekkonen oli puolueestaan riippumaton. Keskustapuolueessa ei mietitty muita ehdokkaita ennen kuin Kekkonen itse jättäisi virkansa - tuon ajankohdan jälkeisiä tapahtuma taas pohdittiin sitäkin intensiivisemmin.

Kekkonen viestitti halustaan jatkaa sekä toiveestaan tulla valituksi mahdollisimman suurella yksimielisyydellä. Vuonna 1966 oli muodostettu laaja, keskustan ja koko vasemmiston muodostama enemmistöhallitus, jota johti SDP:n johtaja Rafael Paasio. Siihen osallistuvat puolueet muodostivat enemmän tai vähemmän halukkaasti laajan vaaliiton Kekkonen uudelleenvalitsemiseksi; helpointa koalition osallistuminen oli presidentin entisellä puolueella, nyt keskustapuolueeksi muuttuneella. Vaikka kaikki eivät "kansanrintamasta" pitäneetkään, ei itse Kekosta kohtaan kuultu soraääniä. Kekosta kannatti myös oppositiossa ollut LKP.

Vastaehdokkaista oli kaksi, kokoomuksella KOP:n pääjohtaja Matti Virkkunen ja SMP:llä puheenjohtajansa Veikko Vennamo. Kekkonen voitosta ei ollut mitään epäilyä missään vaiheessa. Vaalitaistelu oli presidentille pettymys. Hän oli toivonut kokoomuksen asettavan ehdokkaaksi oman hiljaisen kannattajansa - ylipormestari Lauri Aho mainitaan - mutta Virkkunen kävikin terävän, presidenttiä arvostelevan kampanjan, joka myös tuotti tulosta. Vennamo taas hyödynsi sekä vanhaa kekko-vastaisuutta että kansanrintamahallitukseen maaseudulla kohdistuvaa vastenmielisyyttä. Äänestysprosenttikin jäi nyt 72:een.

Presidentti Kekkonen puhuu Lahden konserttitalossa vuoden 1968 vaalikampanjan aikana.

Kekkonen sai 201 valitsijamiestä, 64 % äänistä. Kekkos-puolueista parhaiten menestyi keskustapuolue, jonka riveistä valittiin 65 valitsijamiestä. Erittäin huonosti menestyi SDP, joka sai vain puolet eduskuntavaalien tuloksestaan ja 55 valitsijamiestä; myös SKDL menetti 157.000 äänestäjää ja sai 56 valitsijamiestä. Kekkonen vastustajat taas menestyivät erinomaisesti. Virkkunen sai 66 valitsijamiestä ja ääniä 100.000 enemmän kuin kokoomus eduskuntavaaleissa. Vielä paremmin menestyi Vennamo, jonka kampanja oli ollut selvimmin anti-kekkoslaista. Vennamo sai 33 valitsijamiestä ja hänen vaaliliittonsa 230 000 ääntä (11,3%) eli kymmenen kertaa enemmän kuin SMP eduskuntavaaleissa.

Valitsijakokous oli yllätyksetön. Kekkonen valittiin ensimmäisellä kierroksella.

Kekkonen vuonna 1974

Kekkonen oli vaalipuheessaan 1967 ilmoittanut, ettei aio asettua kolmannen kautensa jälkeen ehdokkaaksi. Jatkomahdollisuuksia ruvettiin kuitenkin hyvissä ajoin kyselemään eri tahoilta. Ensimmäisiä yhteydenottajia lienevät olleet sosiaalidemokraatit. Päiviö Hetemäki ehdotti Kekosta asettumaan uudelleen ehdolle jo huhtikuussa 1971, ja marraskuussa 1971 puolueitten edustajat neuvottelivat yhteistyöstä Kekkonen valitsemisesta. Tammikuussa 1972 Ahti Karjalainen ehdotti Kekkonen uudelleenvalinnan mahdollisuuksien nopeaa selvittämistä.

Huhtikuussa 1972 Kekkonen ilmoitti julkisessa puheessaan olevansa käytettävissä, jos kansan enemmistö sitä halusi. Samalla hän totesi, ettei häntä "voitu velvoittaa" osallistumaan tavanomaisiin presidentinvaaleihin. Kyseeseen tulisi siis poikkeuslaki. Poikkeuslakiin turvautuminen ei ollut mitään uutta. Kun olot kuitenkin eivät olleet millään tavalla poikkeukselliset, oli poikkeusmenettelyn perusteleminen vaikeaa. Eduskunnassa ilmeni voimakasta vastarintaa erityisesti kokoomuksen ja SMP:n ryhmissä. Varsinkin kokoomuksen puheenjohtaja Holkeri joutui koville ajaessaan poikkeuslakia läpi puolueessaan. Myös Kekosta kannattaneiden joukossa oli julkistakin vastustusta. Keskustapuolueessa esiintyi julkisia vastalauseita vain vähän. Jyväskylän puoluekokous kesäkuussa 1972 antoi puoluevaltuuskunnalle oikeuden päättää Kekkonen uudelleenvalinnan menettelytavasta.

Poikkeuslaki näytti raukeavan, kun tarvittavan 5/6 enemmistön löytyminen eduskunnassa näytti mahdottomalta. Tilanteen laukaisi ns. Zavidovo-vuoto. Luottamuksellisen neuvottelumuiston joutuminen lehdistöön suututti Kekkonen, joka peruutti suostumuksensa. Sen jälkeen säikähtäneet puoluejohtajat ryhtyivät häntä uudelleen taivuttelemaan. He kykenivät myös varmistamaan tarvittavan enemmistön eduskunnassa. Menettely rikkoi pahasti kokoomuksen ja RKP:n yhtenäisyyttä ja synnytti Perustuslaillisen kansanpuolueen. SMP:stä irtosi myös kokonaan uusi puolue, SKYP.

Eduskunta jatkoi 17.1.1973 äänin 170-28 Urho Kekkonen virkakautta neljällä vuodella.

Kekkonen vuonna 1978

Kekkosen virkakautta jatkettiin poikkeuslailla neljällä eikä täydellä kuudella vuodella. Sillä ilmaistiin Ahti Karjalaisen mukaan, että kausi olisi viimeinen. Presidentti ei siitä pitänyt.

Kausi ei jäänyt viimeiseksi. Juuri tuo kausi oli Kekkosen ulkopoliittisen uran huipentuma. Hän isännöi Helsingin Ety-kokousta 1975. Hän kuului maailman arvostetuimpiin valtiomiehiin. Hän näki auktoriteettiaan tarvittavan sekä Suomen puolueettomuuden puolustamiseen että sisäisten erimielisyyksien sovitteluun. Hänelle ei ollut vastusta kotimaassa. Kun SDP yllätti pyytämällä Kekkosta presidenttiehdokkaakseen huhtikuussa 1975, siis runsaat kaksi ja puoli vuotta ennen vaaleja, hän suostui. Mikäli hän jälkepäin katui suostumustaan, se oli myöhäistä.

Muiden vakavasti otettavien puolueiden oli seurattava. Kekkosen entisen puolueen luonnollisesti myös. Hetemäen ehdotteleman poikkeuslain presidentti torjui. Vaihtoehdoksi jäi valitsijamiesvaalien järjestäminen, vaikka niiden mielekkyys monia epäilyttikin. Kekkosen taakse ryhmittyi seitsemän puoluetta, joukossa kaikki suurimmat. Vastaehdokkaat olivat merkityksettömien pikkupuolueiden asettamia: SMP:n Vennamo, SKL:n Westerholm, POP:n Ahti M. Salonen.

Äänestysprosentti jäi 64,3:een. Kekkosen vaaliliitto kokosi 260 valitsijamiestä. Puolueiden kesken ne jakautuivat siten, että SDP sai 74, keskustapuolue 64, SKDL 56, kokoomus 45, RKP 12, LKP 8 ja Åländsk Samling yhden. Kekkonen valittiin ensimmäisellä kierroksella 259 äänellä: yksi valitsijamies äänestikin Raimo Westerholmia, joka sai toiseksi eniten eli 25 ääntä.

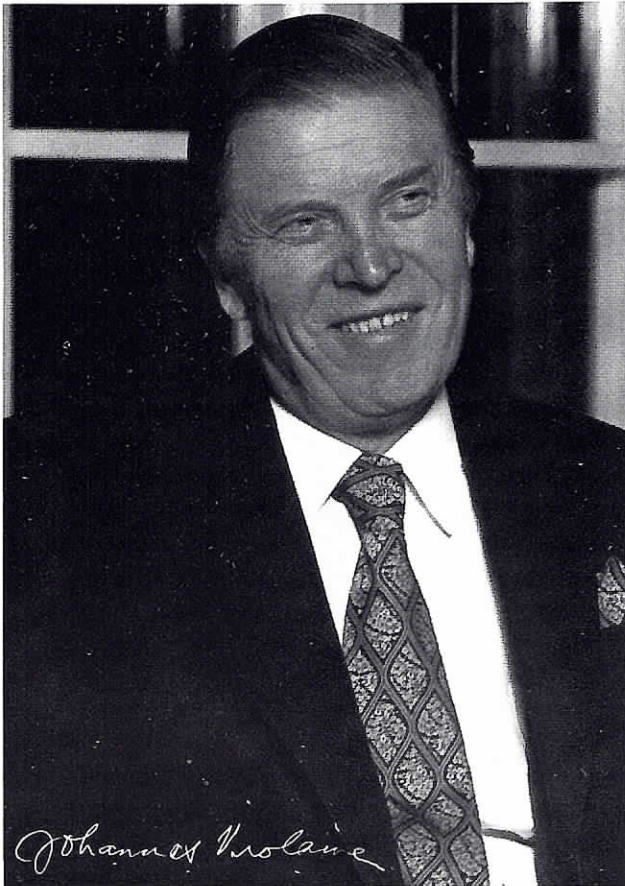

Valitsijamiehet äänestämässä vuonna 1978.

Koivisto ja Virolainen vuonna 1982

Taistelu Urho Kekkosen perinnöstä alkoi jo vuosikymmentä ennen ratkaisua. Keskustapuolueen vahvat tohtorit olivat asemassa jo vuoden 1974 vaalien alla. Ratkaisu siirtyi. Kilpailijoista toinen väsyi, sitä kuitenkaan itse myöntämättä.

Kun Kekkosen terveys lopullisesti petti, oli seuraajasuosikki jo aivan selvästi pääministeri Mauno Koivisto. Taitava ja persoonallinen pääministeri nautti laajaa kansansuosiota, jota sekä sosiaalidemokraattien että muidenkin tukijoiden vahva asema joukkotiedotusvälineissä ylläpiti ja vahvisti. Kilpailija omassa puolueessa, SDP:n puheenjohtaja Kalevi Sorsa joutui taipumaan suurelta osalta puolueen ulkopuolisen kansalaismielipiteen edessä. SDP valitsi ehdokkaansa yksimielisesti, toisaalta Kekkosen jälkeisen muutoksen ja toisaalta vasemmistolaisuuden vahvistumisen merkeissä: Koivistoa verrattiin Mitterrandiin, joka oli juuri voittanut porvarit Ranskassa sosialistisin tunnuksin.

Johannes Virolaisen vaalikortti vuoden 1982 vaaleissa.

Kokoomus valitsi ehdokkaakseen puheenjohtajansa Harri Holkerin, SKDL Kalevi Kivistön. Vuoden 1956 vaalien tapaan kaikki puolueet asettivat oman ehdokkaan: RKP Jan-Magnus Janssonin, LKP Helvi Sipilän, SMP Veikko Vennamon ja SKL Raimo Westerholmin. Keskustan tohtorien loppusuora aukesi Kekkonen lopullisen eron myötä. Johannes Virolainen ilmoitti pyrkivänsä presidentin virkaan; Ahti Karjalaisella osoittautui olevan valmis vaalikoneisto. Puolueväki alkoi punnita ratkaisua. Kyse oli paljosta muustakin kuin presidenttiehdokkaasta, varsinkin sen jälkeen kun toinen osapuoli vetosi aika näyttävästi venäläisiin. Keskustelu kertoi myös puolueen johdon ja kentän syvästä näkemuserosta.

Kajalaisen kannatus oli aivan ylivoimainen eduskuntaryhmässä ja puoluehallituksessa. Puoluetta kannattavasta 14 sanomalehdestä Virolaista tuki vain kaksi. Syvät rivit olivat kuitenkin eri mieltä. Ylimääräisen Kuopion puoluekokouksen alla pidetyssä puoluevaltuuskunnassa Karjalainen voitti enää äänin 70-63. Keskustan historian suurin puoluekokous valitsi presidenttiehdokkaaksi eduskunnan puhemies Johannes Virolaisen äänin 2666 - 1365.

Virolainen kävi hyvän, mutta häviöön tuomitun vaalitaistelun. Kaikki Karjalaisen kannattajat - mukaan luettuna Karjalainen itse - eivät häntä tukeneet.

"Mustan hevosen" haamu häiritsi koko ajan kiusallisena. Se ei kuitenkaan ratkaissut. Suomen kansa oli valintansa tehnyt. Koivisto voitti murskaavasti. Hänen vaaliliittonsa sai 145 valitsijamiestä. Kun Koiviston kannattajaksi ilmoittautuneet Kivistö ja Vennamo saivat valitsijamiehiä 32 ja yhden, oli Koiviston valinta ensimmäisellä kierroksella heti selvä.

Virolaisen tulosta voidaan pitää niukasti tyydyttävänä. Sen parempaan ei keskustan ehdokas vuonna 1982 voinut yltää.

Koiviston voitto vahvisti oleellisesti SDP:n valta-asemaa, vaikka voitto seuraavan vuoden eduskuntavaaleissa jäikin oletettua pienemmäksi (+5 paikkaa). Keskustapuolueen tuloksen saattoi hyvällä tahdolla tulkita torjuntavoitoksi.

Koivisto ja Väyrynen vuonna 1988

Presidentti Koiviston valmiutta toiselle kaudelle pidettiin itsestään selvänä. Sovittiinko uudelleenvalinnasta vuoden 1987 sinipunaratkaisun yhteydessä, selvinnee aikanaan.

SDP asetti nurinoitta Koiviston ehdokkaakseen. Kokoomuksen presidenttiehdokkaaksi aikaisemmin asetetun Harri Holkerin sävy muuttui: kun hän oli siihen asti korostanut, kuinka porvarillisesti ajattelevan Suomen kansan tulisi valita porvarillinen presidentti, hän vältti siitä eteenpäin kaikkea istuvaan presidenttiin ja tämän puolueeseen kohdistuvaa arvostelua.

Paavo Väyrysen ehdokkuus ei myöskään ollut yllätys. Väyrysestä oli kasvanut puolueensa ehdoton johtaja, jonka kausi oli ollut menestyksellinen. Kesällä 1986 Lappeenrannan puoluekokous, joka samalla oli puolueen 80-vuotisjuhla, asetti yksimielisesti yhtä yksimielisten puoluehallituksen ja -valtuuskunnan esityksestä ulkoministeri Väyrysen keskustapuolueen presidenttiehdokkaaksi. Ehdokas vakuutti pyrkivänsä voittoon, ei harjoituskierrokselle.

Ehdokkaiksi asetettiin myös SKDL:n Kalevi Kivistö sekä stalinistikommunistien Jouko Kajanoja.

Sinipunaratkaisun jälkeen asetelma oli selkeä. Koivisto oli ehdoton ennakkosuosikki, jota Holkeri sopuisasti myötäili. Väyrynen oli oppositiojohtaja ja haastaja, jota väheksyttiin ja karteltiin.

Kivistö ja Kajanoja tiedettiin statisteiksi, edellinen sitä paitsi koivistolaiseksi.

Väyrysen asema oli huono. Valtajulkisuus leimasi hänet syyppääksi puolueen eristyneisyyteen. Muutamat omatkin yhtyivät moitteisiin. Kuului ääniä, että Väyrysen olisi luovuttava ehdokkuudesta. Eeva Kuuskoski-Vikatmaa kieltäytyi asettumasta hänen valitsijamiesehdokkaakseen. Mieliopitutkimukset todistivat Koiviston ja Holkerinkin ylivoimaa Väyryseen nähden; keskustan ehdokkaalle mitattiin 3-5 prosentin kannatuslukuja. Puolueen kannatusprosentit mitattiin alhaisimmillaan alle 16 prosentiksi.

Tilanne muutettiin keskustan puolueväen yhteisellä ponnistuksella, lähes 10.000 keskustan järjestöihmistä kokoontui Ouluun. Tiivistunnelmainen kokous, suuri isänmaallinen juhla, valoi uskoa puolueen ydinväkeä, joka levitti sitä edelleen. Väyrynen aloitti voimakkaan kampanjan jossa veti terävästi linjaa sinipunapolitiikkaan nähden. Syntyi jännite, ja huomio alkoi kiinnittyä asioihin. Väyrysen kannatus alkoi nousta; lokakuussa mitattiin jo 10 prosentin lukemia ja Väyrynen ohitti Holkerin. Tieto yritettiin jopa kätkeä, mutta todeksi se osoittautui. TV:n suuressa vaalikeskustelussa Väyrynen menestyi erinomaisesti.

Tulos oli paras, joka niissä oloissa oli saavutettavissa. Mauno Koivistoa ei valittu suoraan, mikä olisi silloisen vaalijärjestelmän mukaan vaatinut yli 50 prosentin ääniosuutta. Väyrynen tuli toiseksi yli 20 prosentin kannatuksellaan; valitsijamiehiä valittiin 68, Holkeri jäi 18 prosenttiin, mikä riitti 63 valitsijamieheen.

Koivisto valittiin toisella kierroksella 189 äänellä. Väyrynen sai omansa, 68 ääntä, mutta 18 Holkerin valitsijamiestä kieltäytyi seuraamasta ehdokkaansa käskyä eikä äänestänyt Koivistoa, vaan pysyi Holkerin takana.

Väyrysen menestys vaikutti erittäin vahvasti Keskustan kannatukseen. Usko palasi, ja taistelu Holkerin hallitusta vastaan terävöityi. Sinipunan massiiviset virheet alkoivat näkyä talouden joutumisena raiteiltaan. Veret seisauttavan vaalivoiton alkuvauhti saatiin presidentinvaalitaistelusta.

Paavo Väyrynen ja valitsijamiehet vuonna 1988.

Väyrynen vuonna 1994

Keskustaväki on kesäkuun 19. päivänä 1993 koolla ylimääräisessä puoluekokouksessa Helsingissä, valitsemassa Paavo Väyrystä toisen kerran presidenttiehdokkaakseen. Esivaalin hän voitti ylivoimaisesti.

Lähtöasetelma muistuttaa edellistä kertaa. Taas on selvä gallup-suosikki, sosiaalidemokraatti, jota markkinoidaan antipoliitikkona vähän samaan tapaan kuin Koivistoa 80-luvun alussa. Myös kokoomuksen ehdokas on mielipidetiedustelujen mukaan selvästi edellä. Väyrysen kannatusluvut ovat kyllä likimain kaksinkertaiset verrattuna kuuden vuoden takaisiin, mutta eivät silti hyviä. Valtajulkisuuden suhtautuminen ei ole muuttunut lempeämmäksi.

Paavo Väyrysen ainoa mahdollisuus on voittaa asioilla. Hänen on puhuttava suoraan kansalle, koska media osaksi tarkoituksella, osaksi oman sinipunaisen olemuksensa vuoksi, vääristää hänen sanomansa. Siinä tarkoituksessa hän kirjoitti kaksiosaiset poliittiset muistelmia, Totuuden ajat. Niissä hän esittää oman perustellun näkemyksensä tapahtumien kulusta ja omasta aatteellisesta kehityksestään. Aivan oleellinen on toisen osan analyysi Suomen laman syistä. Vain syiden oivaltaja kykenee Suomen tästä suosta nostamaan. Väyrynen vakuuttaa sen osaavansa. Vaalikeskustelun tulisi keskittyä todistamaan, onko hän oikeassa vain väärässä.

Onko tehtävä toivoton? Historian valossa se ei ole. Hänen "harjoituskierroksensa" meni paremmin kuin kahden aikaisemman presidentiksi valitun keskustalaisen.

Jos jätetään laskuista Relander, jota ei varsinaisesti puolueen piirissä asetettu ehdokkaaksi, ovat presidenttiehdokkaina olleet Kallio, Kekkonen, Virolainen ja Väyrynen. Heistä sekä Kallio että Kekkonen tulivat valituiksi toisella yrittämällä. Väyrysen tulos 1988 oli suhteellisesti parempi kuin Kallion 1931 ja Kekkonen 1950. Väyrynen ei tosin pääse liikkeelle pääministerin asemasta, kuten Kallio ja Kekkonen - ja useimmat muut - presidentiksi valitut. Hän on kuitenkin poliittiselta kokemukseltaan likimain heidän veroisensa, varsinkin suhteutettuna vuosikymmenen verran nuorempaan ikään. Hänen pätevyyyttä ei objektiivisesti voi kiistää.

Paavo Väyrynen väitteli valtiotieteen tohtoriksi kansainvälisen politiikan alueelta, Suomen ulkopolitiisesta doktriinista. Hän on ollut lähes 11 vuotta ulkoministerinä, varauksetonta tunnustusta myös poliittisesti toisin ajattelevilta saaden. Hän on ulkopolitiikan asiantuntijana ehdokkaista ylivoimainen; kokoomuksen ehdokkaalta tuo kokemus puuttuu kokonaan. Samalla hän on ylivoimaisesti kokonein sisä- ja talouspoliitikko. Kilpailijoilta puuttuu jopa kokemus valtioneuvoston jäsenenä: Väyrynen on ollut yli 12 vuotta ministerinä ja johtanut kolmea ministeriötä.

Muuttuvat ajat vaativat erilaiset presidenttinsä. Joskus on sovittelijan, joskus taistelijan aika. Ståhlbergia tarvittiin lujana sovittelijana, leppoisa Relander sopi 20-luvun hyvien vuosien presidentiksi. Sovinnontekijä Kallion aika ei ollut talouspulan ja lapuanliikkeen vuonna 1931, vaan vasta sopuun seestyneenä vuonna 1937. Vuonna 1988 elettiin valheelle rakennettua kulutusjuhlaa; se aika ei sietänyt totuudenpuhujia, vaikka olisi ehdottomasti tarvinnut.

Nyt Suomi elää historiansa syvimässä taloudellisessa depressiossa, johon liittyy henkinen näköalattomuus sekä demokratian ja korporatismien historiallinen kädenvääntö. Maa tarvitsee presidentin, joka osaa, jaksaa ja näkee kauas.

Presidenttiehdokas Paavo Väyrynen kiittää valitsijoitaan Helsingin Messukeskuksessa 19.6.1993.

Paavo Väyrynen keskustelee Kirsti Ahon kanssa puoluekokouksen yleiskeskustelun aikana.